

УДК 635.445:631.31

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОГО РИНКУ ОВОЧІВ

В.В. Липчук,
Т.В. Демчик

Україна, Львівський державний аграрний університет

В статті розглядаються проблеми державного регулювання ринку овочів, захисту вітчизняних товаровиробників, створення оптового продовольчого ринку, формування конкуренції в сфері заготівлі, зберігання та переробки овочів, які є рушіями вітчизняного ринку овочевої продукції.

На вітчизняному ринку овочевої продукції за останні роки нагромадилося багато негативних тенденцій. Основні з них можна звести до наступного:

1. Різке зменшення кількості виробленої і відповідно спожитої продукції. У 1998 році було зібрано 5492 тис. тонн овочів, що менше проти 1990р. на 17,7, проти 1986 року – на 29,0 відсотків. За 1986-1998 роки щорічно в середньому обсяг виробленої овочевої продукції зменшувався на 186 тис. тонн. За вказаний період площі посадки овочів скоротилися на 14,7 відсотка, урожайність знизилася – на 18 відсотків. На різке коливання обсягів виробництва овочів, їх структури особливий вплив має зміна погодних умов.

2. Суттєво скоротилися площі посіву та валових зборів овочів у господарствах суспільного сектору. У 1998 році тут було сконцентровано лише 23,1 відсотка посівів овочів, господарствами даного сектора вироблено лише 15,5 відсотка овочевої продукції. Натомість із загального обсягу завезених на ринок овочів 52,5 відсотка припадало на індивідуальні господарства населення. Така тенденція, очевидно, збережеться в найближчі роки.

3. Деконцентрація виробництва продукції, її вирощування на невеликих за розмірами площах, низький технічний рівень виробництва спричинили високі затрати коштів та праці і відповідно високу собівартість овочевої продукції, що погіршило її конкурентноздатність порівняно з імпортованою продукцією.

4. Продовжується тенденція до зменшення обсягу виробництва овочів закритого ґрунту, насамперед через подорожчання енергоресурсів та зниження купівельної спроможності населення. Окремі тепличні комбінати взагалі перестали існувати.

5. Значно погіршилася структура вирощених овочів, звужився асортимент вирощуваної овочевої продукції. На капусту, огірки і помідори в 1998/1999 маркетинговому році припадала в середньому по Україні 48,1 відсотка всіх посівних площ. В окремих регіонах, зокрема Карпатському, лише на капусту різних строків стиглості припадає біля 70-75 відсотків площі посіву всіх овочевих культур.

6. Насиченість внутрішнього ринку овочевою продукцією за рахунок організованого та неорганізованого імпорту, хоча лише за 1997-1998 роки офіційний імпорт цих продуктів зменшився з 43 до 14 тис. т. Проте неорганізований імпорт овочів значно перевищує офіційні дані.

Серед інших негативних тенденцій доцільно назвати погіршення якості овочів, посилення сезонних та регіональних коливань цін та обсягу надходжень і продажу продуктів, спад попиту, диспаритет цін, обмеженість кредитування, звуження ринку внаслідок переходу населення і територій до самозабезпечення, розширення натуралізації обмінних процесів. Крім економіко-техніко-технологічних чинників, значним приводом кризи в галузі є і допущені недоліки в державній економічній, зокрема, аграрній політиці.

Пошук шляхів виходу галузі з кризи потребує систематизації проблем та їх класифікації. Насамперед, існуючі проблеми в аграрному секторі, зокрема в овочівництві, доцільно розглядати в двох площинах: перша – ті, які існують чи виникли безпосередньо в сільському господарстві (порушення основних агротехнічних прийомів вирощування відповідних культур через слабку матеріально-технічну базу господарств, дефіцит та різке подорожчання енергетичних та інших ресурсів), друга – проблеми, які існують поза сільським

господарством (пов'язані з функціонуванням ринку овочевої продукції), але мають безпосередній вплив на стан та розвиток сільськогосподарського виробництва.

Класифікація проблем за їх генезисом дозволяє виділити такі групи:

- існують традиційно (проблеми реалізації овочів населенням, недосконалість взаємовідносин сільського господарства з переробними, заготівельними підприємствами та торгівельними закладами тощо);
- появилися в умовах переходу до ринкових відносин (низька платоспроможність населення, монополізм підприємств інших сфер АПК);
- викликані загальноекономічною кризою (послаблення державної підтримки, обмеженість доступу до кредитів, криза неплатежів тощо);
- обумовлені регіональними особливостями (відсутність можливості виробництва необхідної продукції, висока густота населення, географічне розташування як передумова засилля імпортової продукції тощо);
- виникли в процесі реформування АПК (подрібненість земель і низька концентрація виробництва, ліквідація великих спеціалізованих овочевих господарств).

Стосовно рівня вирішення, очевидним є необхідність поділу і вирішення проблем на загальнодержавному, обласному та районному рівнях.

За ступенем пріоритетності доцільним є виділення проблем, які, з одного боку, необхідно вирішувати терміново, а з другого - ті, які не потребують додаткових ресурсів.

В умовах ринкових відносин стан розвитку овочівництва залежить насамперед від попиту на овочеву продукцію. Існуючий спад попиту на продукти галузі, зумовлений, перш за все, зниженням реальних доходів населення, а також зростанням розміру податків та інших необхідних платежів, обмеженістю експортних можливостей, в значній мірі обмежує як обсяги виробництва, так потребують переорієнтації виробників із виробничої орієнтації на збутову і, особливо, маркетингову. Для подолання негативних тенденцій в овочівництві необхідно, насамперед, зорієнтувати виробництво продукції на ринок — найповніше задоволення потреб споживачів та одержання максимального прибутку. Насправді, вироблена продукція часто не може знайти стійких і вигідних для товаровиробника, а також споживача, ринків збуту. Як наслідок, виникає проблема стійкого і збалансованого задоволення потреб населення в плодоовочевій продукції. Так, в 1998 році в домогосподарствах населення в основному із-за проблем зі збутом продукції на корм тваринам було витрачено 13,2 відсотки вирощених овочів.

Реалізація продукції – одна з важливіших проблем виробників овочів. Вона зводиться до того, що ринок овочевої продукції має специфічні особливості, пов'язані з її малою транспортабельністю та непридатністю до зберігання. Це вимагає існування стабільної системи збуту для виробників протягом усього року, гарантованого надходження сировини для переробних підприємств. При цьому усі ланки технологічного процесу: виробництво, заготівля, переробка і реалізація продукції повинні функціонувати взаємоузгоджено та злагоджено.

Існуюча ситуація вимагає певних рішень на всіх рівнях: господарському, регіональному та державному. На державному рівні найважливішим є державне регулювання ринку овочів, захист вітчизняних товаровиробників, створення оптового продовольчого ринку, формування конкуренції в сфері заготівлі, зберігання та переробки овочів. На регіональному рівні пріоритетними є самозабезпечення регіонів овочевою продукцією, реставрація овочівництва та переробних підприємств, формування інтеграційних структур. На господарському рівні необхідне формування збутової концепції, розробки стратегічних планів з врахуванням можливостей господарств та оцінки зовнішнього середовища, скерування зусиль, виходячи з потреби, на збільшення обсягів виробництва овочів як за рахунок більш інтенсивного ведення галузі, так і за рахунок розширення площ посіву, асортименту овочевої продукції, впровадження нових сортів та технологій.